

Spelen als vak

speltherapie in beeld gebracht

Reinalda Kerseboom en Annette Nolen

Onderstaand artikel is geschreven naar aanleiding van de column Speltherapie die in 2006 verscheen op www.pmtinfosite.nl (De Lange, 2006b) en het artikel Samenspel in Wolfheze (De lange, 2006a), in het kader van de behoefte van het NVVS-bestuur om de mogelijkheden tot organisatorische samenwerking met de FVB te onderzoeken. Het artikel is verschenen in het Tijdschrift voor vaktherapie, jaargang 4, 3, 2008. Het verscheen tevens in Spelenderwijs, het verenigingsblad van de NVVS in het najaar van 2008

“Ongeveer vijftig jaar geleden hoorde speltherapie thuis tussen de andere vaktherapieën. Speltherapie vormde er zelfs de basis van. In de huidige Federatie Vaktherapeutische Beroepen (FVB) is dit echter niet terug te zien. Berust deze omissie van speltherapie op “een historisch misverstand?” (De Lange 2006a, 2006b)

De Nederlandse Vereniging Van Speltherapeuten (NVVS) denkt dat het desalniettemin zinvol is te onderzoeken in hoeverre de NVVS en de FVB kunnen samenwerken.

Inleiding

Er zijn specifieke overeenkomsten en verschillen zijn tussen speltherapie en de vaktherapieën. In de literatuur is hierover weinig te vinden. De auteurs Reinalda Kerseboom en Annette Nolen van de NVVS-werkgroep Vakontwikkeling, willen met dit artikel een blik gunnen in de spelkamers van speltherapeuten en zo laten zien hoe deze professionals inspelen op hun cliënten. De NVVS wil een aanzet geven tot uitwisseling door een beeld te schetsen van de historische ontwikkeling van het vak, de theoretische uitgangspunten en de praktijk.

De speltherapieopleiding, een kort historisch overzicht

Het spoor dat de speltherapeuten qua opleiding hebben achtergelaten, sinds de vaktherapeuten ons uit het oog verloren, pakken we op bij Gertie Nakken en Iet Frye uit Nijmegen. Zij verzorgden tot 1972 een particuliere opleiding tot speltherapeut. Dr. Frye was de eerste vrouwelijke wetenschappelijk medewerker op de Katholieke Universiteit van Nijmegen en wordt wel de moeder van de orthopedagogiek genoemd. In 1972 werd de organisatie van deze speltherapieopleiding overgenomen door Eduard Vergeer. Later ging dit achtereenvolgens over naar de opleidingen van de Stichting AZ (Ambulante Zwakzinnigenzorg), de SOAB (Stichting Ortho-Agogische Beroepsopleidingen) en het Centrum Spelmethodiek op de toenmalige Hogeschool van Midden Nederland. Halverwege de jaren tachtig werd het een post-HBO opleiding, die sinds de jaren negentig zowel op de INHOLLAND Academy te Amsterdam, als op het Centrum Social Work van de Hogeschool Utrecht wordt gegeven. De duur van de opleiding is ca. 2,5 jaar.

Op de Christelijke Hogeschool in Ede (CHE) wordt momenteel een post-HBO opleiding speltherapie ontwikkeld. Op de Fontys Hogeschool in Tilburg is men bezig met het opzetten van een nieuwe afstudeerrichting Spel en Speltherapie binnen de Master-opleiding Pedagogiek. Speltherapeuten van de NVVS zijn bij beide processen betrokken. Post-HBO opgeleide speltherapeuten hebben als basis meestal een agogische, veelal kindgerichte vooropleiding en een aantal jaren werkervaring wanneer zij aan de speltherapieopleiding beginnen. Bij de speltherapieopleidingen ligt het accent op de behandeling van kinderen.

Oprichting beroepsvereniging NVVS

In de jaren tachtig verenigden de speltherapeuten zich voor het eerst als beroepsgroep. Zij deden dit binnen de NGBZ (vereniging voor deskundigheidsbevordering in de zorg

voor mensen met een verstandelijke beperking) in de sectie Speltherapie. Deze sectie is inmiddels opgeheven en haar leden hebben zich grotendeels aangesloten bij de NVVS. Een aantal speltherapeuten die in 1992 afstudeerden aan de Hogeschool Utrecht, zagen de noodzaak in om het vak van speltherapeut meer bekendheid te geven en de belangen van deze beroepsgroep te behartigen. Ook wilden zij onderlinge uitwisseling en nascholing tot stand te brengen. Dit leidde uiteindelijk op 19 januari 1995 tot de officiële oprichting van de beroepsvereniging, VVS, later NVVS.

De vereniging heeft een beroepscode en beroepsprofiel, een klachtencommissie, een registratie- en een herregistratieregeling. Zij organiseert bij- en nascholing, intervisie en supervisie. Al vanaf de oprichting geeft zij een eigen vakblad "Spelenderwijs" uit. Bij het tienjarig jubileum van de NVVS werd onder andere het prentenboekje "Ik mag naar speltherapie" uitgegeven. Daarnaast heeft de website (www.speltherapie.net) zich als een belangrijke informatiebron en communicatiemiddel ontwikkeld. De NVVS telt momenteel circa 350 leden, waarvan er 35 actief zijn in bestuur en diverse werkgroepen. De werkgroep Eigen Praktijk heeft een handboek voor speltherapeuten met een vrij gevestigde praktijk samengesteld. De werkgroep Vakontwikkeling houdt zich sinds 2006 bezig met praktijkonderzoek.

Positie in het werkveld

Speltherapeuten zijn werkzaam in de jeugdhulpverlening, het (speciaal) onderwijs, (semi-)residentiële instellingen voor mensen met een beperking (verstandelijk, lichamelijk of communicatief), gezondheidszorg en geestelijke gezondheidszorg en in vrij gevestigde speltherapiepraktijken.

Speltherapeuten werken meestal met kinderen in de leeftijd tot twaalf jaar of met mensen met een verstandelijke beperking met eenzelfde ontwikkelingsleeftijd. Ook voor jongeren, volwassenen en gezinnen zijn de laatste jaren methodes (onder andere Sandplay, Spelbeelden en Theraplay) ontwikkeld om via verbeeldend spel therapeutisch te werken.

Speltherapeuten oefenen hun functie zelfstandig uit. Bij het opstellen van een behandelplan maken zij, behalve van hun eigen spelobservaties, gebruik van de diagnostische onderzoeksgegevens van andere professionals (onder andere psychologen, pedagogen en kinderpsychiaters). Speltherapeuten werken vaak in een solofunctie. In instellingen maken speltherapeuten veelal deel uit van een multidisciplinair team, maar ook in andere werkverbanden zoeken zij samenwerking met diverse disciplines die bij het cliëntsysteem betrokken zijn, zoals ouderbegeleiders, leerkrachten, pedagogisch medewerkers, artsen, pedagogen, psychologen of andere therapeuten.

Bij de NVVS-geregistreerde speltherapeuten is in 2005 middels een enquête geïnventariseerd met welke probleemcategorieën cliënten bij hen werden aangemeld. Van de probleemgebieden die respondenten beschrijven, heeft het grootste deel betrekking op problemen met traumaverwerking. Andere redenen van aanmelding concentreren zich op het gebied van gedragsproblemen, emotionele problemen, sociale problemen, ontwikkelingsproblematiek en problemen in de leefomgeving (Raaijmakers, 2006). Door diversiteit in de vooropleiding, in na- en bijscholing en door het werken met verschillende doelgroepen, ontwikkelen speltherapeuten specialisaties. Het gaat dan bijvoorbeeld om het zich bekwamen in speciale methodieken, zoals: differentietherapie voor hechtingsproblematiek, oplossingsgericht werken, focussen, werken met metaforen. Speltherapeuten specialiseren zich ook in het werken met een bepaalde doelgroep, zoals kinderen met een ASS (Autisme Spectrum Stoornis), mensen met een verstandelijke, lichamelijke of communicatieve beperking, hoogbegaafde kinderen, adoptiekinderen of in het werken met cliënten van een bepaalde leeftijdsgroep of met cliënten met overeenkomstige problematiek.

Speltherapeuten verspreiden hun vakkennis door middel van publicaties en het geven van workshops, lezingen en studiedagen. Ook geven zij les en supervisie, onder andere aan de speltherapieopleidingen.

Theoretische kaders

Definitie speltherapie

Uit verschillende definities van speltherapie die opleidingen, beroepsverenigingen en therapeuten in binnen- en buitenland geven, kan de volgende omschrijving van speltherapie worden samengesteld:

Speltherapie is een vorm van therapie, die speciaal ontwikkeld is voor de behandeling van kinderen, die door ingrijpende gebeurtenissen en/of een problematische persoonlijkheidsontwikkeling (dreigen te) stagneren in hun ontwikkeling. Een speltherapeut maakt op methodische wijze gebruik van de therapeutische krachten van spel.

Definitie spel

Uit de verschillende beschrijvingen van het begrip spel (o.a. Harinck & Hellendoorn, 1987; de Bruin-Beneder, 1997; van der Pol, 2005), kan de volgende definitie worden gefilterd:

Spel is een bevrediging gevende activiteit – met spelmaterialen, objecten, personages of het eigen lichaam – die geen extern doel dient. Het spel bestaat uit het – al dan niet toevallig – ontdekken van spelmogelijkheden van het materiaal of het verbeelden van iets uit de werkelijkheid, waarbij de invloed van de realiteit verminderd is, maar niet opgeheven. Het spel kan in belangrijke mate door de speler zelf geïnitieerd en gecontroleerd worden.

Het belang van spel

Spelen is een spontaan en actief proces, waarin denken, voelen en doen samengaan en kunnen opbloeien, omdat ze los staan van angst om te falen of van ernstige consequenties. Spelen heeft een belangrijke beschermende en stimulerende functie in de menselijke ontwikkeling. In spel kunnen kinderen dingen ontdekken, vaardigheden ontwikkelen en hun emoties uiten en verwerken. Het spel biedt gelegenheid tot experimenteren en communiceren. Hierdoor is het van invloed op de persoonlijkheidsontwikkeling en zelfontplooiing.

Het belang van spel strekt zich uit over vele vlakken van ontwikkeling en functioneren van kinderen, zoals:

- Het emotionele vlak, de verwerkingsfunctie
- Het cognitieve vlak, het opdoen van kennis.
- Het sociale vlak, het leren omgaan met anderen.
- Het fysieke vlak, de zintuiglijke beleving en de motorische vaardigheid.

Spel in therapie

Spel kan worden ingezet als medium in een breed gebied van hulpverlening. Spel biedt unieke expressie-, exploratie- en ervaringsmogelijkheden, die kunnen leiden tot ontwikkeling en verandering bij de cliënt (Raaijmakers 2008). Spel sluit aan bij de belevingswereld van kinderen en is een manier om te communiceren. Spel biedt een veilige context om uit te proberen hoe de wereld in elkaar zit en hoe je daar het beste mee om kunt gaan. Het spel van het kind is betekenisvol. Praten over problemen is vaak te moeilijk of te bedreigend. In het spel heeft de cliënt de gelegenheid om ingrijpende of traumatische belevenissen uit te spelen, ruimte om emoties te uiten en af te reageren, om gevoelens van bijvoorbeeld angst, verdriet, verlangen of woede opnieuw te beleven en gebeurtenissen te verwerken. De speltherapeut biedt de cliënt de gelegenheid tot het beleven van nieuwe ervaringen en helpt hem emotioneel en cognitief nieuwe inzichten te verwerven. Zij helpt de cliënt bij het herstel van eigen vermogens, zoals zelfvertrouwen, flexibiliteit en het ervaren van plezier.

De integratie van de specifieke theoretische achtergrond en de persoonlijkheid van de speltherapeut én de behoeften van de cliënt zijn bepalend in de behandeling. Door middel van speltherapie kunnen psychosociale moeilijkheden worden voorkomen of worden opgelost en kan een optimale groei en ontwikkeling worden bereikt.

Speltherapeuten onderscheiden verschillende spelvormen, zoals sensopatisch spel, constructiespel, regelspel, verbeeldend spel. Spel heeft in therapie de volgende functies:

- expressie en communicatie: een taal, waarin de cliënt zich laat kennen;
- catharsis: bevrijding van conflicten en trauma's;
- informatieverwerking: onderzoeken en opnieuw structureren van subjectieve betekenissen;
- zelfontplooiing: ontdekken en zich eigen maken van nieuwe ervarings- en gedragsmogelijkheden.

Hoewel deze functies in alle soorten spel van toepassing kunnen zijn, komen ze het duidelijkst naar voren in verbeeldend spel (de Bruin-Beneder, 1997).

Therapeutische fundamente

Speltherapie, zoals die in de reeds lang bestaande post-HBO-opleidingen onderwezen wordt, vindt haar basis in de experientiële kindertherapie. Dit omvat de cliëntgerichte therapie (Rogers, toegepast voor kinderen Axline, 1969 en Moustakas, 1977) en de Beeldcommunicatie (Hellendoorn e.a., 1981). Beiden gaan uit van een fenomenologische mensvisie en stellen de subjectieve ervaring van de mens centraal. Onvoorwaardelijke acceptatie, echtheid en empathie vormen de basisattitude van de speltherapeut in beide speltherapiemethodieken.

In de *cliëntgerichte* therapievisie is het vertrouwen in de groei- en ontwikkelingsmogelijkheden van het individu het uitgangspunt. Kenmerkend voor de cliëntgerichte benadering is dat de persoonlijke beleving van het individu, zoals die actueel ervaren wordt tijdens de therapie, centraal staat. De therapeut stelt zich in de relatie in eerste plaats op als persoon en niet als deskundige (De Bruin-Beneder, 1997). In de cliëntgerichte speltherapie ziet men spel als het natuurlijke medium voor een kind, om te komen tot optimale groei en ontwikkeling. In het spel (in een veilige situatie en relatie), kan de cliënt zich volledig uiten en zijn eigen gevoelens, gedachten, ervaringen en gedrag exploreren. Hierdoor komt een proces op gang waardoor de wisselwerking tussen persoon, innerlijke beleving en omgeving vloeiend kan verlopen

Beeldcommunicatie is een methode die in Nederland is ontwikkeld in de jaren vijftig vanuit de universitaire pedagogiek door Langeveld, Vermeer, van der Zeyde, Buytendijk en Hellendoorn (Hellendoorn e.a., 1992). De methode is niet afgeleid van een oorspronkelijk voor volwassenen ontworpen therapeutische methode, maar vanaf het ontstaan geheel op kinderen gericht en afgestemd. In de Beeldcommunicatie wordt voornamelijk gecommuniceerd via de beelden die naar voren komen in het spel of via andere vormen van verbale of non-verbale verbeelding. Mook (2003) noemt de fenomenologische en hermeneutische filosofieën, de verbeelding, het verbeeld spel en de spelverhalen, als basis voor deze kinderpsychotherapeutische stroming. De therapeut geeft de cliënt gelegenheid om zijn ervaringen in het spel vorm te geven en te uiten, zodat deze verwerkt en bewerkt kunnen worden. De beelden waaraan de cliënt vorm geeft zijn het uitgangspunt voor de interactie tussen cliënt en therapeut. De therapeut communiceert met de cliënt in en over de beelden. Via de beelden probeert de therapeut de beleving te leren kennen, te begrijpen en er invloed op uit te oefenen.

Naast de basis van de experientiële therapierichting, hebben ook aspecten uit de psychodynamische therapie, de cognitieve gedragstherapie, de steungevende kinderpsychotherapie en de systeemtheorie een plaats in de speltherapie.

Effectiviteit van speltherapie

Uit kwalitatief en kwantitatief onderzoek blijkt dat speltherapie een effectieve vorm van behandeling is. Meta-analyses van Ray, Bratton, Rhine & Jones (2001) en LeBlanc & Ritchie (2001), hebben aangetoond dat speltherapie effectief is bij de behandeling van een breed scala aan emotionele problemen bij kinderen (Raaijmakers, 2005a). Duncan, Miller & Sparks (2004) tonen, aan de hand van verschillende studies naar effectiviteit van therapieën, aan dat het (juist) de houdingsaspecten (zoals acceptatie, echtheid en empathie) van de therapeut zijn die voor het grootste deel het effect van een therapie bepalen.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft Beeldcommunicatie als een bewezen effectieve behandelmethodede erkend (www.nji.nl).

De speltherapie in praktijk anno 2008

Uitgangspunt van speltherapeuten is dat de aangemelde cliënt met materialen en spelvormen die hij zelf als middel kiest, kan aangeven wat hem bezighoudt en wat hem beweegt of belemmert. In de therapeutische relatie, gebaseerd op acceptatie, empathie en echtheid herstelt de cliënt van de emotionele schade of van blokkades die hij in de loop van zijn leven opgelopen heeft. De speltherapeut is invoelend en meelevend getuige van de blokkades. Zij pleegt interventies door verwoordingen en/of als mee- en tegenspeler, met tegenboodschappen en tegenspel.

Zonder de indruk te willen wekken dat speltherapeuten 'alleskunnners' zijn, presenteren we een grote variatie aan casussen. Deze 'variëaties in het speltherapiespeelveld' (Biessels-Smulders & Wagenborg, 1990; Kerseboom, 2004; O'Connor, 1991) ontstaan in eerste instantie door de behoeften van individuele cliënten en pas in tweede instantie door specialisaties en persoonlijke voorkeuren of kwaliteiten van individuele speltherapeuten. Al deze casussen illustreren ons inziens zowel verschillen, als overeenkomsten met de vaktherapieën.

Casuïstiek

Verbeeldend spel met klein materiaal

Jan (12) heeft een taalprobleem, waardoor hij zich op school vaak machteloos voelt. Hij kan hier niet goed over praten: "Ik ben helemaal niet bang voor school" zegt hij erover. Hij gaat in de zandbak spelen. Met klein materiaal drukt hij zich zo uit:

Hij maakt een landschap waarin een verwoestend noodweer optreedt. De storm ontwortelt bomen. Huizen zakken weg en mensen raken ondergesneeuwd. De vaste bodem verandert in drijfzand. Een brandweerauto lijkt te hulp te komen, maar belandt op de rand van de zandbak en kijkt werkeloos toe hoe het noodweer tekeer gaat.

De therapeut speelt met Jan mee. Al spelend ervaren ze samen het probleem. De speltherapeut bekrachtigt en ondersteunt hem hierbij: Jan wordt in de gelegenheid gesteld om tijdelijk onbewuste gevoelens/belevingen waar hij nog niet achter kan staan aan de speltherapeut uit te besteden. De speltherapeut voelt de angst en verwoordt die. Zo kan Jan zijn probleem vrij onderzoeken. Daardoor ontstaat ruimte voor het ontdekken en uitproberen van oplossingsmogelijkheden. Jan laat de spelfiguren, 's nachts als de storm luwt, stenen in het zand leggen. Zo krijgen ze weer vaste grond onder hun voeten. Dit biedt hem een ander perspectief voor zijn machteloze gevoel.

Het uitgangspunt van de speltherapeut is daarbij dat de spelfiguren, maar ook Jan zelf, de mogelijkheden in zich hebben om de problemen op te lossen of er op eigen wijze mee om te gaan.

Verbeeldend spel in rollen

Petra (4) is affectief verwaarloosd, fysiek mishandeld en seksueel misbruikt. Haar moeder heeft ernstige psychiatrische problemen. Petra woont daarom, na een mislukte pleeggezinplaatsing, in een residentiële behandelgroep.

Petra wil vadtje en moedertje spelen. "Ik was de moeder. En jij moet het kind zijn", zegt ze tegen de speltherapeut. "Ik kook de soep en jij mag mij helpen".

De speltherapeut speelt mee. "Kom eens hier bij mij", zegt de moeder, "dan mag jij roeren, maar wel goed oppassen want het is heet". Voorzichtig roert de speltherapeut in de pan. "Niet zo dichtbij, want dan ga jij je branden", waarschuwt moeder. De speltherapeut doet een stapje terug. Petra pakt echter haar hand en duwt die tegen de pan. "Jij doet ook niet voorzichtig", zegt de moeder streng. De speltherapeut speelt dat

ze pijn heeft. Moeder roept: "ga maar zelf een pleister zoeken, daar heb ik geen tijd voor" en ze richt zich op het roeren in de pan.

Via dit spel kan Petra op een verholde en veilige manier uiting geven aan haar ervaringen. Ze ontvangt in het spel erkenning voor haar gevoelens en ruimte om deze te herbeleven en verwerken.

Regelspel

Barbara (45) woont in een gezinsvervangend tehuis voor mensen met een verstandelijke beperking. Elke week kiest zij als eerste het spel Vier-op-een-rij. Barbara wil nooit verliezen. De therapeut snapt wel waarom en heeft met Barbara afgesproken dat zij haar eigen spelregels kan maken. Barbara verloor in haar

leven namelijk al zoveel: de gewone basisschool waar het niet wilde lukken, haar eigen huis met papa en mama, haar konijn, haar droom in het huwelijk te treden en zelf moeder te worden en recent overleed haar lievelingsbroer.

Sensopatisch spel

Achmed (10) komt naar speltherapie omdat hij heel erg angstig is. Er is veel wat hij niet durft: naar school, naar vriendjes, naar zwembles, logeren, spelen. Vanaf het eerste speltherapiecontact speelt hij in de zandbak. Daar wrijft hij aanvankelijk alleen met zijn handen door het zand en maakt hij alle oneffenheden glad, om vervolgens het zand weer om te woelen en dan opnieuw alles plat te wrijven. De speltherapeut wrijft en woelt mee en verwoordt de lichaamsbelevingen. Achmed gaat na verloop van tijd graaf- en kiepauto's gebruiken. De speltherapeut verwoordt zijn handelingen, waardoor Achmed ook zelf meer taal bij zijn spel gaat gebruiken. "Die rode kiepauto

denkt dat ze hem toch gaan buiten sluiten" zegt hij.

Het sensopatische spel en de interventies van de speltherapeut helpen hem via lichaamsbeleving tot zelfbeleving te komen.

Muziek

Leon (8) heeft het moeilijk op school. Hij kan niet goed meekomen en hij doet ook amper met de schoolse dingen mee. Leon heeft geen vriendjes. Hij verveelt zich vaak.

Thuis leeft hij in een droomwereldje. Hij gaat helemaal op in computerspelletjes en hij fantaseert over ridders en Star Wars waar hij anderen niet bij betreft.

In de spelkamer is aanvankelijk weinig dat zijn belangstelling wekt. Hij vindt het moeilijk om samen te spelen en hij zegt zich- net als thuis- te vervelen. Dan ontdekt hij de muziekinstrumenten. Leon experimenteert op het keyboard en de vogelfluitjes. De speltherapeut fluit met hem mee. Leon geniet ervan om samen muziek te maken. Hij nodigt de speltherapeut uit op de djembe's te slaan. Leon speelt ritmes voor, de speltherapeut doet hem na. Zo ontstaat vanzelf een spel dat gezien kan worden als een oefening in volgen, invoegen en leiden.

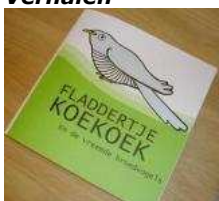
Beeldend spel

Pieter (7) heeft een contactstoornis. Hij mist aansluiting bij leeftijdsgenoten en is vaak met hen in conflict.

In de spelkamer knutselt hij het liefst. Er zijn al meerdere kunstwerken uit zijn handen gekomen als hij de speltherapeut op een dag vraagt samen met hem een robot te maken. Deze robot wordt door Pieter Robot Robots genoemd. Robot Robots blijkt veel dingen goed te kunnen. Maar hij dankt zijn naam vooral aan de vele botsingen die hij met andere kinderen heeft. Al knutselend kan Pieter de speltherapeut deelgenoot maken van zijn eigen verlangen naar een 'menschelijker' contact met anderen. Het samenwerken aan de robot biedt Pieter oefenmogelijkheden dit vorm te geven en nieuw gedrag uit te proberen.

Verhalen

Rina (10) is in de spelkamer al weken bezig om met uit de tuin verzamelde takjes en het lijmpistool vogelnestjes te bouwen. Rina woont in een pleeggezin. Ze heeft veel verdriet en dit uit zich o.a. in misselijkheid bij het zien van klasgenoten die door hun eigen ouders van school worden gehaald. Ze is ervan overtuigd dat ze door haar familieverhaal nooit gelukkig zal kunnen zijn.

"Weet je eigenlijk", vraagt de speltherapeut, dat er vogels zijn die hun eieren bij andere vogels in het nest leggen en ze daar laten uitbroeden?"

Daarin is Rina erg geïnteresseerd. De speltherapeut maakt voor haar een verhaal over broedgedrag van verschillende vogels. Met deze metafoor biedt ze Rina erkenning voor haar gevoelens van verdriet en in de steek gelaten zijn. Tegelijkertijd biedt ze haar in het verhaal een aantal minder belemmerende overtuigingen aan. In de weken erna is Rina druk bezig met het verhaal; ze maakt er mooie tekeningen bij.

Spelbeelden; een opstelling met wereldmateriaal

De moeder van Kees (9) was 15 jaar toen ze zes weken voor de bevalling ontdekte dat ze zwanger was. Haar verkering met de vader van Kees was toen al verbroken. Kees kent zijn vader niet. Kees woont bij en wordt opgevoed door zijn grootouders, die het moeilijk vinden hierover met Kees te praten. Kees kan zich niet concentreren op school, hij heeft geen vrienden en kan zich heel moeilijk alleen vermaken. Hij hangt overal de clown uit.

Kees zegt dat hij spelen veel te kinderachtig vindt, maar hij wil wel een opstelling met kleine spelfiguren maken. Kees zet het volgende spelbeeld neer: een man met een witte haai, een man met een dolfin, een vrouw met een krekkel. "Wil je iets vertellen over wat hier staat?", vraagt de therapeut. "Die man heeft de haai gered en die andere man de dolfin. Ze hebben ze meegenomen naar de woestijn". "Naar de woestijn?", zegt de

therapeut. "Dat lijkt me moeilijk voor waterdieren". "Klopt", zegt Kees, "maar ze gaan samen nog een groot zwembad graven om dat op te lossen". "En die vrouw?", vraagt de therapeut. "Dat is een boerin", zegt Kees "en die krekkel heeft ze niet gered hoor, maar die is *ongevraagd* met haar meegereisd en zij is niet van plan om zijn problemen op te lossen".

Het spelbeeld geeft Kees de mogelijkheid uiting te geven aan datgene wat voor hem binnen het gezin niet bespreekbaar lijkt. De speltherapeut slaat een brug naar thuis en gaat met de opvoeders in gesprek. In overleg met moeder en de grootouders wordt besloten Kees te informeren over situatie rond zijn geboorte en de identiteit van zijn vader. Vervolgens worden ook beter op Kees afgestemde afspraken gemaakt over de bezoeken aan zijn moeder.

Tot besluit

Met dit artikel heeft de Nederlandse Vereniging Van Speltherapeuten speltherapie voor de vaktherapeuten opnieuw onder de aandacht willen brengen.

Speltherapie is een vorm van therapie, die speciaal ontwikkeld is voor de behandeling van kinderen, die door ingrijpende gebeurtenissen en/of een problematische persoonlijkheidsontwikkeling (dreigen te) stagneren in hun ontwikkeling. In diverse onderzoeken is aangetoond dat speltherapie effectief is bij de behandeling van een breed scala aan sociaal-emotionele problemen bij kinderen. Ook voor jongeren, volwassenen en gezinnen zijn de laatste jaren methodes ontwikkeld om via verbeeldend spel therapeutisch te werken.

Speltherapie is net als de verschillende vaktherapieën een vak apart en hoewel de vakgebieden verwantschap hebben, maken speltherapeuten op dit moment geen deel uit van de Federatie Vaktherapeutische Beroepen.

In de afgelopen jaren hebben zowel speltherapeuten als vaktherapeuten elk afzonderlijk een ontwikkelingsspoor gevolgd. Op de werkvloer komen speltherapeuten en vaktherapeuten elkaar wel tegen en zoeken zij ook samenwerking op.

Het moment voor oriëntatie op mogelijk verdergaande samenwerking lijkt aangebroken. De raakvlakken tussen speltherapie en de verschillende vaktherapieën nodigen uit tot overleg tussen de beroepsgroepen. Door uitwisseling van kennis en ervaring en van de typerende overeenkomsten en verschillen kunnen speltherapeuten en vaktherapeuten elkaar inspireren. Samenspel tussen beide beroepsgroepen kan in ieders voordeel werken.

De NVVS staat dan ook open om, met behoud van ieders eigenheid, op organisatorisch gebied de mogelijkheden tot samenwerking te onderzoeken.

Literatuur

- Axline, V.M. (1969, *Play Therapy*. New York: Ballantine Books
- Biessels-Smulders A., Wagenborg, P. (red.) (1990) *Variaties in een speelveld*. Lisse: Swets & Zeitlinger
- Bruin-Beneder, R. de (1997) *Kinderpsychotherapie; basiskennis voor de praktijk van de psychotherapie*. Bussum: Coutinho
- Dekker, C. (e.a.) (2005) Jubileumnummer: Wat een familie!, *Spelenderwijs* 11(1)
- Drift, H. van der (red.) (2005) *Beknopte leidraad bij de toepassing van speltherapie, culturele therapie en bewegingstherapie in de psychiatrische inrichting*. Utrecht: Erven Bijleveld
- Duncan, B.L., Miller, S.D., Sparks, J.A. (2004) *The Heroic Client*. San Fransisco: Wiley

- Harinck, F.J.H. en Hellendoorn, J. (1987) *Therapeutisch spel, proces en interactie*. Lisse: Swets & Zeitlinger
- Hellendoorn, J. e.a (1981) *Beeldcommunicatie: een vorm van psychotherapie*. Deventer: Van Loghum Slaterus
- Hellendoorn, J. (red.) (1985) *Therapie, kind en spel; bijdragen tot de beeldcommunicatie*. Deventer: Van Loghum Slaterus
- Hellendoorn, J. (1990) Indications and goals for play therapy with the mentally retarded. In Došen, A., van Gennep A., Zwanikken G.J. (Eds.), *Treatment of mental illness and behavioral disorder in the mentally retarded* (p. 179-188). Leiden: Logon Publications
- Hellendoorn, J., E. Groothoff, P. Mostert, & F. Harinck (1992). *Beeldcommunicatie; een vorm van kinderpsychotherapie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Hellendoorn, J. (1994) *Spel als therapie; eindrapport evaluatieonderzoek speltherapie in de zorg voor verstandelijk gehandicapten*. Utrecht: NGBZ.
- Kerseboom, R. (2004) *Vertel mij wat; kinderen helpen met verhalen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Lange, J. de, (2006) Samenspel in Wolfheze. 'Vaktherapie' in de jaren vijftig (2) In *Tijdschrift voor Vaktherapie* (2)1 (p. 29-37).
- Lange, J. de, (2006) Column op PMT Info Site 2 2006.
- LeBlanc, M. & Ritchie, M. (2001). A meta-analysis of play therapy outcomes. In: *Counseling Psychology Quarterly*, 14(2), (p. 149-163).
- Loeven, L. & Harinck, F. (1985) Praktijk in beeld, werkwijze en meningen van beeldcommunicatietherapeuten. In: Hellendoorn J. (red.) *Therapie, kind en spel; bijdragen tot de beeldcommunicatie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Mook, B. (2003) Phenomenological Play Therapy. In Schaefer C.E. *Foundations of Play Therapy* (p. 260-280). Hoboken: Wiley.
- Moustakas, C. (1959/1977) *Speltherapie*. Rotterdam: Lemniscaat
- O'Connor, K.J. (1991) *The Playtherapy Primer*. New York: Wiley-Interscience
- Pol, P.J. van der (2005), *Kracht en Macht van Spel en Verbeelding; een studie over Spel en Verbeelding bij kinderen met en zonder ontwikkelingsproblemen*. Proefschrift Universiteit Leiden
- Raaijmakers, L. (2005a) *Welk bewijs is er dat speltherapie werkt? Rapportage van een inventarisatie van onderzoek naar de effecten van traumabehandeling door middel van speltherapeutische interventies*. Masteropleiding Vaktherapieën Sittard: Hogeschool Zuyd.
- Raaijmakers, L. (2005b) *Een samenspel van ervaring en kennis; een inventarisatie van kwesties en opzet voor een plan van aanpak voor verbetering van de uitwisseling en ontwikkeling van kennis en ervaring in de speltherapie. Projectrapportage module professionalisering en verwetenschappelijking*. Masteropleiding Vaktherapieën Sittard: Hogeschool Zuyd.
- Raaijmakers, L. (2006) *Praktijkverkenning in de speltherapie. Project kwantitatief onderzoek*. Masteropleiding Vaktherapieën. Heerlen: Hogeschool Zuyd.
- Raaijmakers, L. (2008) *Verbeeldend spel in therapie; een theoretische verkenning naar de werkzame aspecten van verbeeldend spel*. Essay module theorieontwikkeling, Masteropleiding Vaktherapieën Heerlen: Hogeschool Zuyd.
- Ray, D., Bratton, S. Rhine, T. & Jones, L. (2001). The effectiveness of play therapy: Responding to the critics. In: *International Journal of Play Therapy*, 10(1) (p. 85-108)
- Verheij, F. (2005) Het experiëntiële kader. In Verheij F. e.a. (red.) *Integratieve kinder- en jeugdpsychotherapie* (p. 43-48). Assen: Van Gorcum

Websites

www.speltherapie.net	website Nederlandse Vereniging Van Speltherapeuten
www.a4pt.org	website Association for Play Therapy
www.bapt.info	website British Association of Play Therapists
www.centerforplaytherapy.com	database speltherapie literatuur, auteurs, onderwerpen
www.playtherapy.org	website Play Therapy International

Over de auteurs

Dit artikel is geschreven vanuit de NVVS. Beide auteurs zijn lid van de NVVS-werkgroep Vakontwikkeling.

Reinalda Kerseboom (geregistreerd speltherapeut en NLP-master) is werkzaam als speltherapeut sinds 1976. Zij heeft ervaring in de volgende werkvelden: een observatiekliniek voor kinderen met een ontwikkelingsachterstand en/of kinderpsychiatrische problemen, een academisch kinderziekenhuis, een kinderrevalidatiecentrum en een behandelcentrum voor mensen met communicatieve (taal- en gehoor)problemen. Sinds 2006 is zij werkzaam in haar vrij gevestigde speltherapiepraktijk te Renkum. Ze heeft zich gespecialiseerd in het werken met therapeutische metaforen.

Annette Nolen (geregistreerd speltherapeut en differentietherapeut) was van 1986 tot 2001 als speltherapeut werkzaam bij een residentiële observatie- en behandelafdeling voor kinderen tot 16 jaar met uiteenlopende ontwikkelingsniveaus van SEIN (Stichting Epilepsie Instellingen Nederland). Sinds 2000 werkt zij als speltherapeut bij OCK het Spalier, een instelling voor jeugdhulpverlening in de regio Haarlem, op de afdeling dagbehandeling 0-7 jaar. Zij werkt vooral met kinderen en gezinnen met complexe problematiek.

Samenvatting

Speltherapie is speciaal ontwikkeld is voor de behandeling van kinderen, die door ingrijpende gebeurtenissen en/of een problematische persoonlijkheidsontwikkeling (dreigen te) stagneren in hun ontwikkeling. De effectiviteit van speltherapie wordt in diverse onderzoeken aangetoond.

Speltherapeuten maken op methodische wijze gebruik van de therapeutische krachten van spel. De basis van speltherapie wordt gevormd door persoonsgericht werken vanuit echtheid, empathie en onvoorwaardelijke acceptatie. Uitgangspunt daarbij is dat de cliënt met materialen en spelvormen die hij zelf als middel kiest aangeeft wat hem bezighoudt, beweegt of belemmert. De integratie van de specifieke theoretische achtergrond en de persoonlijkheid van de speltherapeut én de behoeften van de cliënt zijn bepalend in de speltherapeutische behandeling. De speltherapeut biedt de cliënt de gelegenheid tot het beleven van nieuwe ervaringen en helpt hem emotioneel en cognitief nieuwe inzichten te verwerven. Zij helpt de cliënt bij het herstel van eigen vermogens.

Speltherapie en de diverse vaktherapieën hebben raakvlakken. De NVVS gaat graag de dialoog met de FVB aan om de mogelijkheid tot 'samenspel' te onderzoeken.